

УДК 37.042

DOI:

Олег Єгрешій, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України і методики викладання історії
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

МЕТОДИКА ГЕНЕАЛОГІЧНОГО ПОШУКУ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті автор дає методичні поради учням середніх шкіл (ліцеїв) при написанні генеалогічних досліджень. Пропонується дітям розподілити свою працю на умовні етапи: збір матеріалу, його систематизація та репрезентація. Збір матеріалу автор розподіляє на підетапи: опитування родичів, роботу з наявними фотографіями та документами; пошук потрібної інформації в інтернет-просторі; роботу в бібліотеках і архівах. Надаються методичні рекомендації щодо систематизації зібраного матеріалу “по папках” та творенню електронних папок. Диференціюється робота над генеалогічним дослідженням: генеалогічний довідник, книга-родовід, генеалогічне дерево. Запропоновано прикладні рекомендації щодо написання кожної із цих моделей генеалогії.

Ключові слова: генеалогія; заклади загальної середньої освіти; методичні поради; збір матеріалу; систематизація; генеалогічний довідник; книга-родовід; генеалогічне дерево.

Лім. 12.

Oleh Yehreshii, Ph.D.(History), Associate Professor of the
History of Ukraine and Methods of Teaching History Department
SHEI “Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”

METHODOLOGY OF GENEALOGICAL SEARCH IN SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Genealogy as a field of historical research is popular, because the descendants often try to document their roots, origins, turn to archival sources. On the positive side, genealogical research is becoming increasingly popular in secondary schools. During the learning process, history teachers increasingly support the students' initiative to write their own pedigree. However students noticeably lack methodological recommendations for writing pedigrees.

In the article the author gives methodical advice to high school students for writing genealogical research. Children are offered to divide their work into some stages: collection of the material, systematization of the material and representation of the material. The author divides the collection of material into some substages: interviewing relatives, working with photos and documents; searching for the necessary information in the Internet; working in libraries and archives. The author of the article believes that the most valuable information that a young researcher can find in the archive is metric books.

Metric books were divided into three parts: birth records, marriage records and death records. Such a source as schematismus is also worth considering. They provided lists of clergy, lists of all parishes, the number of faithful and church societies, and so on. Epitaphs on tombstones in cemeteries can also be a source of information.

Methodical recommendations for systematization of the collected material “in folders” and creation of electronic folders are given. The work with genealogical researches is differentiated: genealogical reference book, genealogy book, genealogical tree. An applied guideline for writing each of these genealogy models is offered.

Keywords: genealogy; secondary educational establishments; methodical councils; a collection of the material; systematization; genealogical reference book; archives; genealogy book; genealogical tree.

Постановка проблеми. Генеалогія як напрям історичних досліджень нині в моді, бо часто нащадки намагаються документально пізнавати своє коріння, витоки, звертаються до архівних першоджерел. Позитивно, що генеалогічні дослідження послідовно торують собі шлях до закладів загальної середньої освіти. У ході навчального процесу вчителі історії усе частіше підтримують ініціативу учнів писати власний родовід. Генеалогічні пошуки дають можливість молодим

людям побачити повсякденне життя своїх предків, пролити світло на їх громадські обов'язки, професію, зацікавлення, дозвілля, прагнення тощо. Водночас, учням помітно бракує методичних рекомендацій щодо написання родоводів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У контексті розкриття питання виділимо передусім праці відомого вітчизняного дослідника проблем генеалогії, просопографії та некрополістики Валерія Томазова [8; 9; 10]. Важливе значення для напрацювання статті мав

також збірник наукових праць “Генеалогія”, який вміщує матеріали Перших генеалогічних читань, що відбулися у Києві 27–29 травня 2011 р. Можемо відзначити статті з цього збірника: російської історикіні Алли Краско [4]; вінницького автора Юрія Легуна [5] та львівського науковця Олександра Целуйка [11]. І попри плин часу не втратили своєї актуальності праці С. Черепанової [12] та Л. Масенко [7].

Мета статті. У науковій статті прагнимо запропонувати необхідний методичний ресурс для учнів закладів середньої освіти щодо написання родоводів. Зокрема, будемо аналізувати такі завдання: *надати конкретні методичні поради щодо збору матеріалу; виокремити і систематизувати способи фіксації зібраних даних; запропонувати варіанти репрезентації отриманої інформації у вигляді генеалогічних довідників, книг-родоводів і генеалогічних дерев.*

Виклад основного матеріалу. Молодому пошуковцеві варто засвоїти одну важливу істину: поява генеалогічного проекту є результатом проведеної копійної попередньої роботи, а якість і точність складання значною мірою залежать від збору потрібного фактичного матеріалу, до якого варто дуже педантично підходити. Генеалогічне дослідження доцільно розподілити на такі умовні етапи: *збір матеріалу, його систематизація та репрезентація.*

Перший етап можна поділити на *підетапи*: спілкування з родичами; пошук і робота з наявними фотографіями та документами; пошук потрібної інформації в інтернет-просторі; робота в бібліотеках та архівах.

Спершу необхідно зібрати усю усну інформацію – розпитати ближніх і дальніх родичів. Необхідно, зокрема зібрати наступні свідчення: прізвище, ім'я, по-батькові; рік і місце народження; точну адресу; освіту та місце праці (колишньої і поточної, перебування на пенсії). Наприкінці запису необхідно зафіксувати, ким зібрано матеріал (прізвище, ім'я, по-батькові; рік народження інтерв'юера, час та місце збору інформації, кількість сторінок).

Створюючи картку особи, інтерв'юеру належить ставити запитання, які допоможуть з'ясувати імена та прізвища предків, дату і місце їхнього народження, отриману освіту і здобутий фах, місця роботи, займані посади, а також місця проживання, соціальний статус, віросповідання та ін. Вартує занотувати також обставини участі абонента у важливих історичних подіях, факти з громадської, адміністративної чи політичної діяльності тощо. Крім того, слід зробити копії

свідощів про народження, шлюб, смерть та інших документів близьких родичів. Згодом вартує зосередити увагу на зборі документів особового походження (дипломів, трудових книжок, пенсійних посвідчень, похвальних грамот, автобіографій тощо). Що найважливіше, потрібно скопіювати фотографії з сімейного архіву. Часом на світлинах (переважно на зворотному боці) міститься чимало підказок щодо пошуку подальшої інформації про людину (рік, місце події, якій приурочена ця світлина). Ці матеріали разом зі спогадами нададуть змогу дослідникові родоводу на першому етапі вивчення сформулювати інформаційну базу [1; 2].

Дані, отримані під час спілкування з родичами, та документи особового походження слід доповнити матеріалами мережі інтернет, де створюють усе більше спеціальних тематичних баз. Серед ресурсів відзначимо сайт “*Memorial*” (містить широку інформацію про комбатантів Другої світової війни), “*Szukajwarchiwach*” (узагальнювальний зведений портал польських архівів, де можна за прізвищем знайти документи, різноманітні фотографії людей тощо). Одним із найвідоміших сайтів слухається “*Family Search*”. Корисно послуговуватися також українським сайтом “*Рідні*” [1; 3].

Задля кращої орієнтації у великій кількості тематичних сайтів вартує виокремити декілька основних напрямів: *сайти родинні, краєзнавчі, портали (форуми)*. Родинні сайти легко розпізнати за назвами – “*фамільний сайт*”, “*домашній сайт родини*”, “*генеалогічне древо*” тощо. Вірогідно, *найгрунтовнішим ресурсом* зазначеної категорії є уважати український генеалогічний портал “*Родовід*”, де можна віднайти необхідну контактну інформацію щодо українських архівів, електронні версії архівних документів, а також, що дуже важливо, методичні рекомендації для генеалогів-початківців. У пошуковій діяльності допоможуть популярні нині соціальні мережі, в яких реєструються мільйони людей різних поколінь із різних країн (наприклад *Facebook*). Серед різноманітних генеалогічних груп цієї мережі найбільш повною варто вважати: “*UAGenealogy*”, де відскановано довідники метричних книг [6].

Основний же масив документів, які допоможуть пролити світло на родовід, зберігається у архівах. Своєю чергою, подаючи запит до архіву, вартує надати максимально точну інформацію про особу, яка становить інтерес: ім'я, прізвище, по-батькові, дату і місце народження, віросповідання, церкву до якої належав родич, а по можливості – соціальний стан і рід занять

особи. Найціннішу інформацію, яку молодий дослідник спроможний знайти в архіві, – метричні книги. Провалилися метричні книги в церквах до приходу радянської влади (пізніше укладалися Записи актів громадянського стану (ЗАГС), нині – ця служба має назву РАЦС – Реєстрація актів цивільного стану). Нині метричні книги переважно зберігаються у місцевих обласних архівах, іноді – в центральних державних архівах в Україні та в архівах органів РАЦС. Традиційно метричні книги поділялися на три частини – *записи про народження, записи про шлюб та записи про смерть*. У *записах про народження* вказувався день, місяць та рік народження чи хрещення особи; ім'я новонародженого; як правило – соціальний стан, ім'я, прізвище та по-батькові батька та ім'я, по-батькові матері; віросповідання батьків; місця проживання. Фіксувалися також імена хресних батьків (посада або соціальний стан, місця проживання, ім'я, прізвища та по-батькові хресного; ім'я та по-батькові хресної, а також її прізвище або належність до чоловіка. Наприкінці зазначалося ім'я священика та паламаря. У *записах про шлюб* вказувався: номер запису; дата, соціальний стан, місце проживання, ім'я, прізвище та по-батькові нареченого, вік нареченого; соціальний стан, місце проживання, ім'я, прізвище та по-батькові нареченої, її вік, соціальний стан, місце проживання. Зазначалося також ім'я, прізвище та по-батькові чотирьох свідків. Крім того, фіксувалося ім'я священика та паламаря. У *записах про смерть* вказувався: номер запису, дата смерті, дата поховання, ім'я померлого, його приналежність (син тієї чи іншої особи, дружина тієї чи іншої особи, вдова тієї чи іншої особи); вік на момент смерті; причина смерті, а також ім'я священика та паламаря [3].

Якщо пошуковець досліджує священичі родини (особливо греко-католицькі), то велику допомогу йому нададуть метрики кліру єпархій, які здебільшого зберігаються у обласних архівах. У цьому документі фіксувалася не лише дата народження або смерті священнослужителя, але й дата свячення, а також із точністю до дня – місця перебування на парафіях як сотрудник чи парох. Але метрики кліру велися переважно до 1946 р. (Львівського псевдособору). Не варто дослідникові нехтувати таким першоджерелом, як шематизми, де подавалися не лише списки духовних осіб, а й списки усіх парафій, кількість вірних та церковних товариств, стан церковного майна тощо.

Джерелом інформації можуть також слугувати епітафії на надмогильних пам'ятниках на цвинтарях. Крім того, там нерідко розміщуються

фотографії предків, які також мають неабияке значення. Іноді в пригоді може стати адміністрація кладовищ, бо там зберігаються книги, де фіксується точне місце і дата поховання родича. У ході праці над довідником логічними видаються фото епітафій на надмогильних пам'ятниках.

Наступний відповідальний етап – *систематизація* зібраних даних. Радимо молодому дослідникові започаткувати особистий архів, у якому він зберігатиме: паперові папки, складені на особу (де зосереджуватимуться картки особи з її даними, копії документів і фотографій, її особисте листування (епістолярій), нотатки для пам'яті (записи), спогади особи, а також диктофонні записи розмов із людиною, яка становить інтерес для дослідника тощо). Необхідно також створити електронний аналог документів, яким дослідник може користуватися під час майбутніх пошуків, аналізу і впорядкування своїх даних.

Уявімо тепер, що молодий пошуковець зібрав необхідний фактичний матеріал для складання майбутнього генеалогічного дерева своєї родини. У такому випадку радимо авторові передусім розсортувати потрібний зібраний фактичний матеріал за тематичними групами (можна знову ж в окремі паперові папки). На титульних сторінках цих папок слід зазначити, до якого питання майбутнього родоводу там містяться документи. Вважаємо, що такий підхід повинен допомогти молодому авторові чіткіше уявити своєрідний “каркас”, концепцію майбутньої творчої роботи. Наприклад, у папці під назвою “Кисілевські” варто зосередити відповідний фактаж про це родинне відгалуження. У папці “Левицькі”, “Ліщинські” або “Сірецькі” вартує вмістити інформацію про ці родини тощо.

На початку наступного, теоретичного (*репрезентативного*) етапу варто укласти *таблицю*, куди вписати записи про відомих чи потенційних родичів. У таблицях уміщують, як правило, основну статистичну інформацію: імена і прізвища особи; дати і місце народження, шлюбу, освіти, місця праці, проживання, прижиттєві досягнення, рік і місце смерті, місце поховання тощо. Для цього можна застосовувати умовні позначки: * – народження особи, × – шлюб, † – смерть [1].

Пропонуємо одразу автору дослідження означити плани із написання *генеалогічного довідника*, а вже на його основі укласти генеалогічне дерево. Довідник може мати як популярний, так і науково-популярний характер. Одразу ж націлюватимемо молодих авторів на більш складний, “претензійний”, але значно

точніший характер генеалогічного довідника – науково-популярний. Його особливістю є не лише більш суворий стиль написання, а й, що характерно, наявний науковий апарат, який радимо уміщувати внизу сторінки (посторінковий). Націлюємося на те, що генеалогічний довідник матиме передовсім статистичний характер. Хоча цілком доречною буде також інформація мемуарного характеру, спогади предків, влучні цитати “родичів-респондентів” тощо.

Авторові довідника варто розміщувати отриману інформацію “пірамідално” – згори в долину. Де верх (крона) – предки, а низ (корневище) – сучасники. Назви розділів радимо розміщувати великими прописними літерами, визначальних “кушових” предків виділяти напівжирним тоном, більш “похідних” родичів відзначати підкресленням тощо. Доречно у дужках курсивом вказувати поряд із історичними назвами територіально-адміністративних районів, населених пунктів чи вулиць також сучасні їхні назви, зазначати дівочі прізвища жінок, двійні імена предків. Конкретизація доречна також при вказуванні невідомих широкому загалові читачів термінів чи понять, латинізмів, архаїзмів (застарілих слів) наприклад – абсолювент (*випускник*); емерит (*священник у відставці*); коад’ютор (*помічник*). Якщо поміщено цитату – доречною буде авторська аббревіатура (наприклад – *О.С.*).

Логічно також визначитися зі скороченнями слів. Наприклад, село – *с.*; місто – *м.*; рік – *р.*; роки – *рр.*; століття – *ст.*; початок – *поч.*; кінець – *кін.*; отець – *о.* Напрошуються також скорочені назви років (наприклад – *1920-ті рр.*). Якщо автор, реставруючи текст, засумнівався у правильності запропонованих особистих даних того чи того предка, радимо курсивом вказати таке уточнення: (*повністю прізвище встановити не вдалося*).

Дуже важливе значення при складанні генеалогічного довідника мають тактовні підписи під фотографіями. (Радимо, до слова, педантично підійти до сканування світлин із налаштуванням відповідної роздільної здатності у пристроях. Це може мати визначальне значення для отримання належного рівня фото у майбутній книзі). У підписах до світлин радимо зазначати джерело (бажано курсивом), де вказати, звідки автор узяв фотодокумент: монографія, приватна фотоколлекція, архів тощо. Це забезпечить автора від цілком ймовірних претензій окремих осіб щодо незаконного використання фотоілюстрації). Особливо це стосується старовинних фотодокументів, які друкуються вперше.

Доцільно також зазначити рік та місце, де зроблена та чи інша світлина. Якщо автор генеалогічного довідника сумнівається у правильності дати, пропонуємо поруч із хронологією додати знак питання – (?). Підписуючи фотографії, радимо також конкретизувати, у якій послідовності на світлинці розташовується особа (*третій ліворуч; обидва праворуч; у центрі* тощо).

Іноді важливо “удревнити” фотодокумент, сканувавши окремі надписи, еклібри, авторські уточнення тощо. Можна також сканувати зворотні сторінки фотодокументів, де можуть міститися цінні записи, підписи, марки та ін. Нерідко доречними є поміщення до книги відсканованих паспортів, свідоцтв про народження, табелів про навчання, посвідчень, різноманітних довідок, грамот телеграм тощо.

Звісно, що такі частини праці як *вступ, післямова, показник імен* пишуться у генеалогічному довідникові наприкінці.

Якщо автор зупиняється на варіанті *книги-родоводу*, то важливо, щоб була добре продумана концепційна схема роботи, її “ідейний каркас”, і уже під нею підібрано потрібний фактичний матеріал. Основними якістьми, які визначають культуру наукової мови, є стислість, ясність і точність викладу матеріалу.

Стислість. Реалізація цієї якості означає вміня автору уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації, словесного перевантаження.

Ясність. Ця ознака регулює вміння писати доступно і однозначно. Часом автори без потреби вживають чужоземні слова, які дублюють українські і тим самим невиправдано ускладнюють текст. Не варто також без необхідності перевантажувати текст різноманітними модними неологізмами (новими словами).

Точність. Точність мови книги-родоводу певною мірою забезпечується дотриманням стилістичних і синтаксичних норм. (*Синтаксис – це розділ граматики, що вивчає граматичну будову словосполучень та речень у мові*). Найважливішим засобом вираження логічних зв’язків є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*спершу, передусім, згодом, насамперед* і т. д.); заперечення (*втім, проте, однак, аж ніяк, тоді як* і т. д.); причиново-наслідкові відношення (*варто розглянути, зупинимось на...; перейдемо до...; слід торкнутися* і т. д.); результат, висновок (*отже, таким чином, тож, як висновок* тощо).

Власне, завершальний етап творчої роботи – укладання *генеалогічного дерева*, який, як правило, структурується вертикально, “по ієрархії”

процесі студентів-істориків. *Генеалогія. Збірка наукових праць / Голова редколегії В.А. Смолій; упорядник В.В. Томазов. Київ: ВД "Простір", 2013. Вип. І. С. 62–68.*

12. Черепанова С. Родовід – духовний діалог поколінь: методичні рекомендації. Львів: Каменяр, 1998. 150 с.

REFERENCES

1. Henealohichne doslidzhennya yak instrument porozuminnya pokolin [Genealogical research as a tool for understanding generations]. Available at: <https://www.pedrada.com.ua/article/ru/17-genealogichne-doslidjennya-yaknstrument-porozumnnya-pokoln> (Accessed 20 Feb. 2021). [in Ukrainian].

2. Henealohichnyy portal [Genealogical portal]. Available at: <https://uk.rodovid.org/wk/%> (Accessed 21 Feb. 2021). [in Ukrainian].

3. Kohut, M. (2019). A ty znayesh, khto tviy prapradid? [Do you know who is your great-grandfather?]. Available at: https://zaxid.net/znayti_informatsiyu_pro_svoyih_predkiv_yak_stvoriti_genealogichne_derevo_rodu_n1491498. (Accessed 21. 02. 2021). [in Ukrainian].

4. Krasko, A. (2013). Nasushchnye zadachy henealohicheskoho prosveshcheniya: yz opyta raboty peterburshskikh henealohov. Henealohiya [Urgent problems of genealogical education: from the experience of St. Petersburg genealogists]. *Genealogy. Collection of scientific works*. Kyiv, Vol. I, pp. 49–54. [in Russian].

5. Lehun, Yu. (2013). Henealohichni materialy u fondakh Derzhavnoho arkhivu Vinnytskoyi oblasti ta formy roboty z nymy [Genealogical materials in the funds of the State Archives of Vinnytsia region and

forms of work with them]. *Genealogy. Collection of scientific works*. Kyiv, Vol. I, pp. 55–59. [in Ukrainian].

6. Lukomska, I. (2009). Shukayemo rodovid. Kudy yty? [We are looking for a pedigree. Where to go?]. Available at: file: <https://life.pravda.com.ua/travel/2009/09/30/27686/>. (Accessed 23 Feb. 2021).

7. Masenko, L. (1990). Ukrayinski imena ta prizvyshcha [Ukrainian names and surnames]. Kyiv, 48 p. [in Ukrainian].

8. Tomazov, V. (2020). Rodovid. Yak znayty svoje korinnya? [Pedigree. How to find your roots?]. Kyiv, 80 p. [in Ukrainian].

9. Tomazov, V. (2001). Rodovid. Naukovo-metodychnyy posibnyk [Pedigree. Scientific and methodical manual]. Kyiv, 52 p. [in Ukrainian].

10. Tomazov, V. (2020). Rol rechovykh ta vizualnykh dzherel u henealohichnomu doslidzhenni [The role of material and visual sources in genealogical research]. Things and images: Proceedings of the conference “Special historical disciplines in the context of “material” and “visual” turns of the European humanities” (October 4, 2019, Kyiv). Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2020. pp. 161–173. [in Ukrainian].

11. Tseluyko, O. (2013). Henealohiya u navchalnomu protsesi studentiv-istorykiv [Genealogy in the educational process of students-historians]. *Genealogy. Collection of scientific works*. Kyiv, Vol. I, pp. 62–68. [in Ukrainian].

12. Cherepanova, S. (1998). *Rodovid – dukhovnyy dialoh pokolin: metodychni rekomendatsiyi* [Pedigree – spiritual dialogue of generations: methodical recommendations]. Lviv, 150 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.02.2021

“Я віддаю перевагу тому, що можна побачити, почути і вивчити”.

*Теракліт Ефеський
давньогрецький філософ*

“Не роби ніколи того, чого не знаєш. Але навчися всього, що слід знати”.

*Піфагор Самоський
давньогрецький філософ і математик*

“Заняття наукою живлять юність і приносять насолоду старості, прикрашають в щасті, служать притулком і розрадою в нещасті”.

*Цицерон
давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ та літератор*

